

5. Ківалова Т. С. Зобов'язання відшкодування шкоди у цивільному законодавстві України (теоретичні аспекти): моногр. / Т. С. Ківалова. — Одеса: Юридична література, 2008. — 360 с.

КУШНЕРУК Д. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права

ДО ПИТАННЯ ПРО КОНФІСКАЦІЮ ЯК ПІДСТАВУ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

В умовах обраного Україною курсу на європейську інтеграцію проблеми забезпечення та захисту основних прав людини набувають особливої актуальності. Серед основних природних і невід'ємних прав особи особливе місце займає право власності. Непорушність права власності марно закріплена на конституційному рівні (ст. 41 Конституції України) та серед загальних засад цивільного законодавства (ст. 3 ЦК України), адже забезпечення права власності є гарантією використання майна власниками на свій розсуд, без загрози його довільного вилучення, що, у свою чергу, необхідно для забезпечення організації майнового обороту.

Сьогодні принцип непорушності права власності закріплено у всіх європейських країнах. Так, відповідно до ст. 544 Цивільного кодексу Франції, власність є правом користуватися речами найбільш абсолютним чином з тим, щоб користування не було таким, яке заборонене законами або регламентами [1, с. 21]. Відповідно до параграфу 903 Німецького цивільного кодексу, власник речі може розпоряджатися річчю на свій розсуд і усувати інших осіб від будь-якого впливу на неї [1, с. 108]. В Україні правом власності є право особи на річ, яке вона здійснює відповідно до закону своєю волею, незалежно від волі інших осіб (ст. 316 ЦК України). З усіх вказаних визначень права власності очевидними є два аспекти — з одного боку, право власності є абсолютним правом особи, але з іншого боку воно обмежується законом та інтересами третіх осіб. Тому з одного боку встановлюється неприпустимість позбавлення права власності, а з іншого — існують випадки, коли право власності може бути обмежене аж до його припинення, якщо цього потребують державні або суспільні інтереси.

Одним з таких випадків обмеження права власності в інтересах держави та суспільства є конфіскація, яка є безоплатним вилученням майна власника, та допускається лише за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення у випадках, встановлених законом (ст. 354 ЦК України).

Конфіскація виступає одночасно підставою припинення приватної власності та підставою виникнення державної власності. Як зазначає Д.І. Мейер, примусове відібрання майна у власника велінням державної влади є таким способом припинення права власності, за якого, з точки зору цивільного права, переважне значення має не набуття права власності державою, а втрата його приватною особою; хоча держава набуває майно, це є наслідком втрати права приватною особою; норми цивільного права в цих випадках регулюють не набуття права власності, а його припинення [2, с. 95]. Однак необхідно звернути увагу і на те, що як підстава виникнення права державної власності конфіскація має деякі особливості.

По-перше, конфіскація майна є виключним випадком, коли державою право власності на майно набувається безоплатно (що відрізняє її від реквізиції, наприклад).

По-друге, конфіскація майна є винятковою мірою, яка може бути підставою виникнення права державної власності лише у випадках, прямо визначених законом, коли конфіскація передбачається у якості санкції за вчинений злочин. Такі випадки передбачені Кримінальним кодексом України, при цьому у ст. 59 КК України вказано, що «конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього Кодексу». Отже, конфіскація як засіб покарання має бути співрозмірною заподіяній правопорушенням шкоді. Про необхідність дотримання принципу співрозмірності при позбавленні власника його прав звертається увага у практиці Європейського Суду з прав людини. Суд звертає увагу на те, що при розгляді справ, пов'язаних зі втручанням у право власності необхідно дотримуватись трьох норм, закріплених у ст. 1 Протоколу № 1 до Європейської Конвенції з прав людини, а саме: принцип безперешкодного користування майном, пов'язання випадків позбавлення майна з певними умовами, право держав-учасників здійснювати контроль за використанням власності відповідно до загальних інтересів. Суд зазначає, що для того, щоб втручання в право власності вважалось допустимим, повинна бути розумна відповідність між використовуваними засобами і тією метою, на яку направлена будь-яка міра, що позбавляє особу власності. При розгляді справ необхідно розглядати, чи існує розумна відповідність між використовуваними засобами і метою, на яку спрямована будь-яка міра, що позбавляє особу власності. Суду треба визначати, чи збережена необхідна справедлива рівновага [3].

Випадки конфіскації передбачені також Земельним кодексом (ст. 148), Законом України «Про тваринний світ» (ст. 63), Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (ст. 12) та ін. Порядок вилучення та розпорядження конфіскованим майном,

що переходить у власність держави, врегульовано низкою спеціальних нормативних актів, зокрема, Постановою Кабінету Міністрів «Про Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним», Постановою Кабінету Міністрів Про порядок обліку, зберігання, оцінки вилученого митницями ДФС майна, щодо якого винесено рішення суду про конфіскацію, передачі цього майна органам державної виконавчої служби і розпорядження ним» тощо.

Як власник конфіскованого майна, держава вправі розпорядитися ним в будь-який спосіб — продати з прилюдних торгів у визначеному порядку, передати в постійне чи тимчасове користування тощо.

Слід також звернути увагу на той факт, що держава як власник не відповідає за зобов'язання попередніх власників конфіскованого майна, якщо ці зобов'язання виникли після прийняття державними органами заходів щодо охорони майна і без згоди зазначених органів. У зобов'язаннях колишнього власника держава відповідає лише в межах активу майна, що перейшло до неї.

Список використаної літератури:

1. Гражданское и торговое право капиталистических государств / Отв. ред.: Васильев Е.А. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Междунар. отношения, 1993. — 560 с.
2. Мейер Д.И. Русское гражданское право : в 2 ч. / Д.И. Мейер. — М. : Статут, 1997. — Ч. 2. — 455 с.
3. Карс-Фриск М. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Право на собственность / М. Карс-Фриск, А.Н. Жеребцов, В.В. Меркулов, А.Г. Эртель // Учебно-методическое пособие для судей. — М. : Российская академия правосудия, Совет Европы, 2002. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gpqi.narod.ru/echr/commentary/st1pr1.htm>

МИКИТЕЙ А. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Видатний вчений Йоффе визначав цивільно-правову відповідальність як санкцію за правопорушення, що викликає для порушника негативні наслідки у вигляді позбавлення суб'єктивних цивільних прав чи покладення нових або додаткових цивільно-правових обов'язків [2].